

De Hongerwinter ontvlucht, 'thuis' in Lutten a/d Dedemsvaart

Als jongetje van negen jaar heb ik het voorrecht mogen ervaren om als 'Klein Duimpje' te worden opgenomen in een warm nest, in Lutten a/d Dedemsvaart.

Geboren en getogen als stadsjongentje, het vierde kind, in een intellectueel milieu te Delft, eind 1934. Als vijfjarige de Tweede Wereld Oorlog van dichtbij meegemaakt. De bombardementen in Rotterdam, niet ver van de zuidkant van Delft, daar waar ons gezin woonde. We zochten beschutting onder de trap thuis, direct daarna slopen we via loopgraven naar de kelder van het natuurkundig laboratorium van mijn vader. Daar hebben we met mogelijk honderd of meer mensen enkele dagen doorgebracht. We sliepen op matrassen die op de vloer waren gelegd. Extra dreigend was dat er kogels door de ruiten van de werkkamer van mijn vader waren geschoten. Zo heb ik het begin van de oorlog ervaren.

De daarop volgende jaren was het best een ontspannen tijd voor mij. Veel buiten gespeeld op de Julianalaan, die omgedoopt was in Poortlandlaan. Veel rondgezworven in de buurt, o.a. op de begraafplaats Jaffa, slootjes springen daar in de buurt, schaatsen op de aangrenzende waterpartijen, hutten gebouwd op de Kleidijk, een onbebouwd terrein, dichtbij, en het verzorgen van kippen, geit, duiven, vissen en de tuin.

Het was een gezellige buurt met veel kinderen, net als ik, uit kinderrijke gezinnen uit alle mogelijke godsdienstige gezindten. Zo ook uit joodse kringen, die eerst nog met een ster op hun borst rondliepen, maar dan plotseling na verloop van tijd opeens weg waren. Verder was er dan de dreiging van 'gevaarlijke burens', NSB-ers, nota bene ook nog hoofd van de politie. Verschrikkelijk waren de razzia's in den Haag en Rotterdam. De jongemannen werden tijdelijk gehuisvest in het Scheikunde gebouw van de Technische Universiteit, precies tegenover ons huis. Af en toe werd een raam geopend en rende een jongen vluchtend de straat over en wist dan via een open voordeur van ons of van één van de burens, de vrijheid te bereiken en daarmee te ontkomen aan het transport naar Duitsland. De oorlog drong zelfs ons huis binnen door de verplichting tot het inkwartieren van twee Duitse soldaten, die overigens heel aardig waren.

Eten was er eerst nog voldoende. Tot 1944, toen we bloembollen moesten eten en waterige soep uit de 'gaarkeuken', in een straat verderop. De extreem koude winter van dat jaar maakte alles nog erger. De centrale verwarming konden we niet meer stoken. In de woonkamer was een klein potkachelkje, waar je vlakbij wat warmte probeerde op te vangen. Dat kachelkje werd mij nog fataal toen ik warm water moest koken om de afwas te doen. Dat was mijn taak, die ik op dat moment met hevige tegenzin moest volbrengen. Kwaad als ik op dát moment was, rukte ik de pan met kokend water van het kachelkje. De pan bleef haken op de rand van de kachel, waardoor het kokende water langs mijn pofbroek stroomde. Mijn been zat vol met ernstige brandwonden. Het genezen schoot niet op. Kort daarop, in Lutten, heeft 'mijn tweede moeder', tante Gesina, mij liefdevol verzorgd. Dagen achter elkaar, uren lang, zat ik met mijn blote been voor het open raam in de zon om de wond te laten drogen en te genezen. Het werkte! Wel is er een groot litteken ontstaan, nog te zien, tot op de huidige dag.

Terug naar de bloembollen en de gaarkeuken. Mijn moeder was in verwachting van haar zevende kind, Ada, die geboren zou worden op 3 april 1945, na haar iets oudere zus Hanneke, geboren op 5 april 1941. Mijn oudere broer Kees, toen 17 jaar, was ondergedoken, vanwege de razzia's. Omdat er toch niet genoeg eten was, hebben mijn ouders besloten enkele kinderen elders onder te brengen. Wat ik me nog herinner is, dat ik in Zoetermeer 's avonds in een vrachtwagen gezet werd, samen met mijn twee jaar jongere broer Herman en mijn vier jaar oudere zus Ineke. Op de Veluwe werden we aangehouden door Duitse soldaten. Dat was een angstig moment, maar uiteindelijk mochten we doorrijden. De vrachtwagenchauffeur heeft ons uiteindelijk 10 km boven Zwolle afgezet.

Bij het openen van de achterklep ging de chauffeur vreselijk tekeer omdat hij dacht dat de daar geplaatste reserveaccu kapot was door bevriezing. Ik durfde niet te zeggen dat het mijn plas was, die ik daar onderweg al rijdend in het pikkedonker, midden in de nacht, geloosd had.

Vervolgens moesten we verder lopen, in de barre kou. Alles was diep bevroren en wit onder de

sneeuw, over een afstand van 20 km. Onderweg zijn we god zij dank opgevangen door een boeren familie, die ons op gebakken aardappels trakteerde, die we met z'n allen uit één pan etend, verorberden. Denk aan Vincent van Gogh's Aardappeleters, zo zag het ernaar uit.

De eerste bestemming was bakker Dorgelo, een verre oom, bij Sluis 6. Daar werden mijn broer Herman en zus Ineke ondergebracht. Heel hartelijke mensen. Ik ben daar later vaak op bezoek geweest. Voor mij was het heel interessant om achter de schermen te kunnen kijken, hoe brood gebakken werd.

Mijn bestemming was Lutten a/d Dedemsvaart bij familie van der Vecht: Oom Reinier, tante Gesina, Roelie, Ineke en Hans (bijna één jaar ouder dan ik). Vanaf het eerste moment voelde ik me thuis in het grote vrijstaande landhuis met veel ruimte eromheen. Het was of ik in het paradijs was aanbeland. Wat een vrede, wat een prachtig ruim huis, en dan die eindeloos grote achtertuin, die heel ver doorliep tot ergens de weilanden begonnen. Met Hans heb ik daar veel rondgezworven en gespeeld. Ik herinner me nog het aftappen van berken, om het sap op te vangen voor berkenwater, voor ons om zogenaamd wijn te maken. Gevulde flessen begroeven we onder de grond om te gisten. Ook gingen we af en toe vliegeren. Dat deden we op het weiland. Als we terug moesten voor het middageten, dan bonden we het touw van de vliegers aan het prikkeldraad. Tot onze grote verbazing bleven de vliegers keurig in de lucht wapperen. Naar school gaan was er voor mij niet bij. Af en toe kregen we thuis bijles van meester Altena, die ons beiden nogal eens tot de orde moest roepen wanneer we weer letterlijk en figuurlijk keet zaten te schoppen onder de tafel.

In Lutten niet meer die spanning van de oorlog. Heel soms was er wel iets. Zo herinner ik mij dat er op vliegtuigen geschoten werd. Een piloot kwam per parachute naar beneden en hing later dood hoog in de boom, niet zo ver van ons huis af. Dat beeld zie ik nog steeds voor me.

Voor mij waren de acht maanden bij familie van der Vecht een tijd van genieten. Geen spanning van de oorlog. Lieve mensen om mij heen. Een fantastisch fijn buitenleven. Wel eens mee met oom Reinier, hij als rentmeester, op inspectiebezoek bij landerijen. Mogelijk is toen mijn liefde voor het boerenleven ontkiemd. Eigenlijk had ik graag boer willen worden, maar als stadsjongen ligt dat niet voor het grijpen en is alles anders verlopen (marketing management, ook heel boeiend én uitdagend). Wel heb ik daarna, jaren lang achter elkaar, als het gezin met vakantie ging naar Zwitserland, in m'n eentje de vakanties doorgebracht bij de familie Maalderink, boeren met een 'gemend bedrijf', in Hengelo, midden in de Achterhoek. Ook daar heb ik steeds intens genoten.

In april 1945, op een prachtige zonnige dag, werden we bevrijd door de Canadezen. Iedereen stond langs de weg toen een lange colonne van tanks voorbij rolde met bovenop allemaal lachende en zwaaiende Canadezen, die chocola uitdeelden. Ongelooflijke vreugde overviel ons. Maar dat duurde niet lang. Uren later voelden we ons heel erg alleen en kwetsbaar. De Canadezen waren inmiddels ver weg. De Duitsers kwamen weer terug, waardoor wij doodsbang werden, omdat ze ons mogelijk zouden gaan bestraffen vanwege ons feestelijk verwelkomen van de Canadezen. Met het hele gezin hebben we toen een hele angstige avond en nacht doorgebracht.

Daarna heb ik nog tot augustus kunnen genieten van mijn leventje in en nabij mijn 'tweede thuis'. Aan de westkant van het huis woonde de klompenmaker Storteboom. Zijn werkplaats was een soort 'bruin café', het trefpunt van de buurt daar. Kleine Lexie zat er heel vaak en leerde daar het dialect van 'plat praoten'. Terug in Delft later, kon mijn moeder mij niet goed verstaan en het duurde een hele tijd totdat ik weer het zogenaamde algemeen beschaafd Nederlands kon spreken.

Wat was het een mooie plek, het huis aan de Dedemsvaart. Langs het water was er een trek- of duw pad. Rijke schippers hadden een paard, arme schippers liepen zelf over het trek c.q. duw pad. Met hun schouder tegen een grote stevige stok, die vast zat aan de boot, duwde ze de boot vooruit. Dat waren middeleeuwse tijden. Wat jammer dat het kanaal nu gedempt is en als weg wordt gebruikt. Verdwenen is de idylle.

Het weidse uitzicht over de Dedemsvaart naar het veraf gelegen 77 meter hoge heuvelland, riep bij mij steeds fijne gevoelens op van schoonheid. En een grote nieuwsgierigheid wat zich daar zo al afspeelde. Ik was niet gewend om dagelijks zo v er te kunnen kijken. Het had iets geheimzinnigs, mystieks. Nog steeds geniet ik intens van panorama's, grote uitgestrekte ruimtes. Die ruimte beleef ik als verbonden met het universum, zowel te ervaren buiten mij, alsook binnenin mij.

In augustus kwam er plotseling een eind aan mijn mooie leventje bij de "van der Vechts". Ik wilde helemaal niet weg, mijn thuis was d ar geworden. Eerder had de familie ook gastvrijheid geboden aan Mies, een meisje uit Amsterdam. Haar heb ik maar kort meegemaakt. Ze had heimwee en wilde terug naar Amsterdam. Bij mij was het omgekeerde het geval. Ik wilde blijven, verzette mij tegen het aangekondigde vertrek. Huilend, diep bedroefd, verongelijkt, begon ik aan de terugreis naar Delft, waar ik tot mijn achttiende jaar thuis bleef wonen.

Tot slot, wil ik ook op deze plek mijn grote dankbaarheid uiten naar familie van der Vecht. Zij, alle vijf, hebben mij een groot geschenk gegeven, met hun gastvrijheid en de mogelijkheid om de Hongerwinter gezond en veilig te kunnen overleven. Woorden zijn inmiddels overbodig geworden. Met het bovenstaande heb ik immers geprobeerd te uiten, wat het verblijf bij hen voor mij heeft betekend, tot op de dag van vandaag.

P.S.: Het leven is voortdurend in beweging. Na 1945 ben ik nooit meer teruggegaan naar Lutten. Pas in april 2008 heb ik het huis weer teruggezien. Ik kon het eerst zelfs niet vinden. Alles, ook de omgeving, was anders. Ik ben zeer benieuwd hoe het er nu uitziet, na alle verbouwingen. Een en ander bevestigt de regel: "De enige constante in het leven is de verandering".

Hilversum, 21 november, 2010 Lex Dorgelo
(file: Lutten.1) alexdorgelo@planet.nl

2^e P.S. Enige tijd geleden heb ik Roelie van der Vecht bezocht. Aan het raam in haar woonkamer hing een afbeelding in glas-in-lood. Dat bleek een geschenk te zijn van mijn ouders aan de familie van der Vecht in 1944. Als dank voor de zorg aan mij besteed. Het leek mij wel aardig om deze afbeelding toe te voegen aan mijn verhaal over de Hongerwinter.

(zie hieronder)

HEERE, HELP ONS, WIJ VERGAAN!
TOEN STOND HIJ OP EN BESTRAFTE
DE WINDEN EN DE ZEE, EN HET
WERD VOLKOMEN STIL